

I. EDITORIAL

2024 – INFLUENȚA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA PROCESELOR ELECTORALE. DEMOCRAȚIA ÎNTRE DEEPPFAKE ȘI ALGORITMI

Cercetător științific, gr. II/Conf. univ. dr. Claudia GILIA
*Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”,
Universitatea „Valahia” din Târgoviște,
Facultatea de Drept și Științe Administrative*

I. De la democrația clasică la democrația prin Internet

Ce este democrația nu poate fi separat de ceea ce trebuie să fie ea. *O democrație există numai în măsura în care idealurile și valorile sale îi dau viață*¹.

Din cele mai vechi timpuri, oamenii și-au imaginat un sistem politic ai cărui membri se consideră egali din punct de vedere politic, guvernează împreună și sunt înzestrați cu toate calitățile, resursele și instituțiile necesare pentru a se autoguverna.

Democrația este un concept care, în principiu, sfidează definirea. Democrația este o formă de *perfectiune morală*. Ea dimensionează atât organizarea și funcționarea puterii, pentru a o umaniza, cât și modul de viață al cetățenilor, pentru a-l modela. Chiar dacă ea nu este forma perfectă de guvernare, căci, încă din scrierile lui Rousseau, se evidențiază că, „luând cuvântul (democrație, s.n.) în sensul lui strict, o adevărată democrație n-a existat niciodată și nici nu va exista vreodată”², până la inventarea unei alte forme de exercitare a puterii, democrația rămâne borna la care toții indivizii trebuie să se raporteze.

¹ Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, Ed. Polirom, Iași, 199, p. 34.

² Jean-Jacques Rousseau, *Contractul social*, Ed. Antet Press, Prahova, p. 63.

De la democrația directă, la cea semi-directă, la cea reprezentativă sau cea referendară³, astăzi s-au avansat concepte precum *democrație colaborativă* sau *crowdorație*⁴ ori *democrație wiki*⁵.

Societatea omenească se află în fața unor noi provocări. Schimbările care se petrec cu o viteză uimitoare în viața noastră determină adaptarea din mers a indivizilor la tehnici și instrumente digitale care le-au schimbat profund felul de a-și desfășura activitatea de a comunica, de a interrelaționa.

Tehnologia digitală modelează deja comportamentul și emoțiile umane, care la rândul lor influențează angajamentul oamenilor față de autoritățile statale sau față de procesul democratic. Inteligența artificială (IA) este din ce în ce mai prezentă în procesul de guvernare.

Ne putem imagina astăzi democrația altfel decât cea în care poporul hotărăște direct sau prin reprezentanții săi asupra problemelor din societate? Însuși Rousseau menționa în celebra sa lucrare „Contractul social” că, „fiecare dintre noi pune în comun persoana și puterea lui, sub conducerea supremă a voinței generale; și primim *in corpore* pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului”⁶.

Democrația viitorului, radical schimbată față de cea din Antichitate, va trebuie să răspundă mult mai multor provocări.

II. Influența inteligenței artificiale asupra proceselor electorale

Linia de demarcație dintre tehnologia care ne *influențează* și cea care ne *manipulează* nu este întotdeauna foarte fină. Tehnologia digitală ne poate spori, dar și limita libertatea în același timp. Prin programele utilizate, tehnologia digitală poate să ne reconfigureze obiecte pe care le avem, fără consimțământul și, de mult ori, chiar fără cunoștința noastră (sunt cunoscute situațiile în care Facebook a cenzurat anumite mesaje ori când o aplicație a cules date despre viața noastră).

După cum a subliniat recent Raportul privind riscurile globale⁷, dezinformarea a devenit o amenințare majoră la adresa stabilității politice și a încrederii în

³ Așa cum evidențiază Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 34.

⁴ Expresia „inteligență artificială” a fost utilizată, pentru prima dată, în 1955, de către John McCarthy de la Colegiul Dartmouth din New Hampshire, în cadrul unei propuneri de proiect de cercetare.

⁵ Jamie Susskind, *Politica viitorului. Tehnologia digitală și societatea*, Ed. Corint, București, 2019, p. 276.

⁶ Jean-Jacques Rousseau, *op.cit.*, p. 16.

⁷ A se vedea: Global Risks 2023 Report, 18 Th Edition - *Digital rights: privacy in peril* -, pp. 42-45. Raportul este disponibil online:

https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf?_gl=1*y478bd*_up*MQ..&gclid=CjwKCAjw4ZWkBhA4EiwAVJXwqfm1vUAislzOXWDYUkPiguFYWiJPgHS9YNL_9xh1BS5NBN1-OKy7GBoCYXAQAvD_BwE.

instituții. Rețelele de socializare și media online sunt deosebit de vulnerabile la aceste manipulări, fiind concepute pentru a maximiza implicarea utilizatorilor prin prezentarea acestora cu conținut viral, susceptibil să-i intereseze, indiferent de veridicitatea acestuia. În acest context, dezinformarea a devenit o armă formidabilă pentru influențarea opiniei publice și perturbarea proceselor democratice.

Dezinformarea a fost folosită pentru a discredita instituțiile democratice, a semăna neîncrederea în societate și a ataca oponenții politici. Rețelele de socializare au fost folosite de grupuri extremiste pentru a trimite mesaje de ură și a incita la violență. Rețelele de socializare sunt, de asemenea, un instrument important al mișcărilor online (exemplu: *Occupy*, *Indignados*, *Primăvara Arabă*, *Gilets Jaunes*, *Mișcarea #REZIST*)⁸.

În mod special, procesele electorale au fost influențate de IA. În campaniile electorale din ultimii ani se folosesc numeroase instrumente online pentru organizarea evenimentelor, pentru propagarea programelor politice, pentru transmiterea mesajelor candidaților, pentru strângerea de fonduri, pentru analiza modului în care electoratul reacționează la diferite mesaje sau propuneri ale candidaților.

În ultima perioadă, partidele politice utilizează *big data* pentru a realiza profilul electorilor, pentru a putea să le moduleze comportamentul, mai ales cel politic, pentru a le anticipa intențiile de vot⁹.

Așa cum știm, libertatea din cele mai vechi timpuri a reprezentat esența democrației. Montesquieu afirma că: „nu există niciun alt cuvânt care să fi primit înțelesuri mai diferite și care să fi frapat spiritele în atâtea moduri precum cel de *libertate*. Unii l-au perceput ca pe înlesnirea de a-l debarca pe acela căruia îi conferiseră o putere tiranică; alții, ca dreptul de a-l alege pe acela căruia trebuia să i se supună; alții încă l-au considerat dreptul de purta arme și de a exercita violența; iar

⁸ Claudia Gilia, *Viitorul democrației în lumea inteligenței artificiale*, Palatul de Justiție, Universul Juridic, iunie 2023, p. 16.

⁹ Milioane de date personale ale utilizatorilor Facebook au fost colectate fără consimțământ de către firma Cambridge Analytica pentru a fi utilizate în principal pentru publicitate politică. Aceste date au fost utilizate pentru a realiza profilul psihologic al utilizatorilor. Aplicația a purtat denumirea „*This Is Your Digital Life*” (Aceasta Este Viața Ta Digitală). Acest lucru a permis crearea unor reclame îndreptate cu precizie excepțională către alegătorul individual.

Un alt exemplu îl constituie *Nation Builder* este un soft creat de o companie din SUA și care este folosit în mii de campanii electorale și de marketing din întreaga lume. El a fost utilizat de echipele de campanie ale lui Donald Trump în 2016, de cea a lui Emmanuel Macron în 2017 sau de echipa campaniei pro-Brexit în 2016. A fost folosit chiar de Parlamentul European, pentru a mobiliza lumea la vot în 2019, însă a creat controverse privind respectarea GDPR.

Softul este un organizator de contacte, folosind criterii precum localizarea, interesele și preferințele de vot ale utilizatorilor care acceptă să dezvăluie astfel de informații sau care sunt deja publice în mediul online. Pentru o campanie electorală, este o unealtă foarte bună de a ști unde are bazele de susținători, dar și de a gestiona comunicarea cu ei, prin newsletter sau mesaje în masă.

alții l-au socotit privilegiul de a nu fi ocârmuiți decât de un compatriot sau de propriile legi.

(...) Este adevărat că în democrații, poporul pare să facă ce vrea; dar libertatea politică nu înseamnă nicidecum să faci ce vrei. Într-un stat, adică într-o societate unde există legi, libertatea nu poate însemna decât posibilitatea să faci ceea ce trebuie să vrei și nu a fi constrâns să faci ceea ce nu trebuie să vrei. (...) Libertatea este de a face tot ceea ce permit legile”¹⁰.

Întrebările pe care ni le punem sunt: *Cât de liberi mai suntem, astăzi, în luarea deciziilor? În ce măsură opțiunile noastre electorale se mai bazează pe o abordare reală, rațională? Cât de influențate de social media sunt opțiunile noastre de vot? Cine controlează tehnologia? Cine deține controlul asupra acestor instrumente?*

Astăzi vorbim de utilizarea *boților*¹¹ sau *troll-ilor* în campaniile electorale și mai puțin de dezbateri față în față, de contactul direct al alegătorilor cu candidații.

Pentru liderii politici, notorietatea este esențială, deoarece se convertește în câștig teritorial în spațiul virtual. Teritoriul oferit de mediul online nu se măsoară în kilometri pătrați, ci în numărul de indivizi câștigați ca audiență¹².

Odată cu pătrunderea cât mai profundă a instrumentelor IA în procesul democratic, partidele nu mai sunt considerate ca fiind reprezentative pentru întreaga societate sau chiar și pentru o parte a sa, iar liderii ajunși în diferite funcții, ca efect al realizării la un anumit moment al unei majorități de conjunctură, sunt etichetați drept ilegitiimi. Ideea unei *democrații directe/online* pare să prindă din ce în ce mai mult contur în rândurile utilizatorilor Facebook sau Twitter.

Adesea, dezbaterile de idei, dezbaterile din Parlament s-au mutat pe TikTok. Live-urile pe Facebook tind să devină o a doua „agora” pentru mulți politicieni și pentru susținătorii lor. Internet apare adesea ca un mijloc de *mobilizare politică*, fiind utilizat și ca instrument direct al procesului electoral (exemplu: votul electronic). Dezvoltarea sa este susceptibilă de antrenarea unei reconfigurări a spațiului public și prin asta a unei noi inflexiuni a noțiunii de „*opinie publică*”¹³. Guvernanții sunt ținuti să fie omniprezenți mediatic, ceea ce presupune în sarcina acestora crearea permanentă de știri. Oamenii politici au nevoie să fie prezenți constant în media.

¹⁰ Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, Cartea a XI-a, Capitolul II și Capitolul al III-lea, Ed. Antet, București, 2011, pp. 194-195.

¹¹ Rolul lor este să provoace. Să vină cu un discurs foarte agresiv, pentru că emoțiile negative circulă foarte bine online. Circulă de șase ori mai repede decât emoțiile pozitive. Prin ei se provoacă și să întrețină un discurs steril. Orice ai spune să convingi omul nu-l convingi, pentru că intenția lui nu e să fie convins, ci să întrețină o discuție aiurea care deviază de la alte subiecte.

¹² Pentru detalii, Gabriel Stoiciu, *Expansiunea social media și transformarea angajamentului civic*, „Revista română de sociologie”, Serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, București, 2019, p. 385. Materialul este disponibil online: <https://www.revistadesociologie.ro/sites/default/files/04-gabriels.pdf>

¹³ Jacques Chevallier, *L'État post-moderne*, LGDJ, Paris, 2017, p. 273.

Prestațiile lor mediatice au devenit elemente cheie ale „meseriei” de politician. Notorietatea lor se joacă în fața audienței și a comentatorilor politici (fie că sunt jurnaliști sau politologi) care vor da „verdictul” cu privire la prestația lor. Comunicarea, prin intermediul rețelelor de socializare, a devenit una directă și personalizată cu „cyber-cețățenii” (cum îi numește Jacques Chevallier).

Utilizarea tehnologiei în comunicarea dintre guvernanți și guvernați este benefică, însă ea are și valențe negative. Linia de demarcație dintre tehnologia care ne influențează și tehnologia care ne manipulează nu este întotdeauna limpede. În viitor, s-ar putea să ne fie greu de spus „dacă o anumită formă de supraveghere sau de control a percepției ne va face mai autonomi sau dacă, de fapt, va exercita controlul într-un mod prea subtil pentru a fi sesizat”¹⁴.

Programele AI „generative” permit acum oricărui individ să creeze texte și imagini convingătoare, în doar câteva secunde. Acest lucru a făcut mai ușor și mai ieftin ca niciodată să se producă conținut „deepfake”, în care protagoniștii par să spună sau să facă lucruri pe care nu le-au făcut niciodată¹⁵.

Utilizarea inteligenței artificiale a îmbrăcat noi forme. Astfel, în anul 2022, în Danemarca a fost creat prin intermediul inteligenței artificiale o formațiune politică sub denumirea - Partidul Sintetic -, o formațiune politică care își propunea să participe la alegerile parlamentare din 2023. „*Det Syntetiske Parti*”¹⁶ este opera unui colectiv de artiști denumiți Computer Lars. Asker Bryld Staunaes, reprezentantul colectivului de creatori a declarat că scopul creării unui astfel de partid este „*conectarea inteligenței artificiale și a oamenilor pentru a înțelege ce cred oamenii cu adevărat despre politică și a merge împotriva firului discursului politic dominant*”¹⁷. În ciuda acestui demers, formațiunea politică nu a participat la alegerile din Danemarca.

În practica politică, observăm că din ce în ce mai mulți politicieni utilizează AI pentru a realiza diferite cercetări, video-uri, imagini sau chiar de a crea amendamente la legi prin intermediul ChatGPT.

În opinia noastră, inteligența artificială și social-media vor juca un rol definitoriu în campaniile electorale și chiar în determinarea opțiunilor de vot ale alegătorilor în alegerile din 2024, organizate la nivel mondial. ChatGPT este deja utilizată pentru crearea primelor drafturi de speche-uri și a materialelor pentru campaniile electorale, a textelor ce vor fi transmise pentru strângerea de fonduri

¹⁴ Jamie Susskind, *op. cit.*, p. 195.

¹⁵ Impactul *deepfake*-urilor va depinde într-o mare măsură de eforturile companiilor de social media de a le combate. Mai multe platforme, cum ar fi YouTube, dar și Facebook și Instagram de la Meta, au implementat politici pentru a semnaliza conținutul generat de inteligență artificială. Alegerile din 2024 vor reprezenta primul test major pentru a stabili dacă metodele funcționează sau nu.

¹⁶ A se vedea: <https://www.instagram.com/detsyntetiskeparti/>.

¹⁷ A se vedea: <https://www.lefigaro.fr/international/danemark-un-parti-politique-gere-par-une-intelligence-artificielle-veut-faire-son-entree-au-parlement-20220805>.

pentru acestea. AI poate crea campanii politice hiperpersonalizate¹⁸ și hiperlocalizate. Există temeri majore cu privire la ceea ce unii experți numesc „tsunami-ul” dezinformărilor (falsuri convingătoare, imagini fabricate, video-uri false, a voci false ale diferiților competitori electorali).

Este nevoie însă de o reglementare riguroasă a modului în care acestea sunt utilizate și, mai ales a sancțiunilor care sunt stabilite în cazul în care acestea afectează drepturile indivizilor¹⁹. Este cunoscut faptul că, în decembrie 2023, după ani de negocieri, Uniunea Europeană a adoptat Legea privind AI, primul set de reglementări specifice din lume pentru inteligența artificială. Specialiștii europeni au împărțit produsele IA în patru clase de risc: risc inacceptabil, risc ridicat, IA generativă și risc limitat. Acest document trebuie acum aprobat oficial de Parlamentul European și de Consiliu, organul reprezentativ al celor 27 de state membre, care urmează să aibă loc în aprilie 2024, la sfârșitul legislaturii Parlamentului European. Statele membre vor avea apoi la dispoziție doi ani pentru a transpune legislația privind IA în legislația națională. Așa cum observăm, din păcate, reglementarea implică un proces îndelungat, care la momentul în care va intra efectiv în vigoare cu certitudine nu va mai corespunde situațiilor concrete în care AI funcționează, căci tehnologia evoluează în fiecare zi.

Scurte considerații finale

Est cert că instrumentele tehnologiei moderne sunt parte integrantă din viața politică. Din ce în ce mai mult, partidele politice, dar și oamenii politici utilizează AI în activitatea pe care o desfășoară.

Analistii fenomenului politic au reliefat atât avantajele, dar mai ales pericolele la adresa manifestării libere a cetățenilor. Influențele tehnologiei digitale asupra psihologiei umane sunt majore. Este destul de dificil să răspundem la întrebarea: *În ce măsură noile evoluții tehnologice mai răspund filosofiei politice clasice instituite de Locke în care apartenența la societate politică a indivizilor se bazează de voința lor proprie?*

Căci, așa cum afirma Locke: Trebuie să se înțeleagă că oricine intră din starea naturală într-o colectivitate renunță în favoarea majorității colectivității la întreaga putere, necesară scopurilor pentru care se intră în societate. Iar aceasta se face pur

¹⁸ Spre exemplu, în campania prezidențială din SUA, AI este utilizată pentru a transmite mesaje în limbile sau dialectele minorităților de pe teritoriul statului respectiv.

¹⁹ Geoffrey Hinton, unul dintre părinții inteligenței artificiale, fost angajat la Google, a avertizat recent cu privire la pericolele pe care le prezintă propria sa creație. Inteligența artificială generativă, a spus el, ar putea fi în curând mai inteligentă decât oamenii care au creat-o (*"I think we're moving into a period when for the first time ever we may have things more intelligent than us"* – Scot Pelley, *"Godfather of Artificial Intelligence"* Geoffrey Hinton on the promise, risks of advanced AI, 8 October, 2023, <https://www.cbsnews.com/news/geoffrey-hinton-ai-dangers-60-minutes-transcript/>).

și simplu prin înțelegerea privind unirea într-o societate politică, acesta fiind întregul contract ce poate exista sau trebuie să existe între indivizii care intră într-o comunitate sau dau naștere acesteia. Astfel, *ceea ce dă naștere și în mod efectiv constituie societatea politică nu e altceva decât consimțământul unui număr de oameni liberi*, care acceptă majoritatea, de a se uni și de a se încorpora într-o asemenea societate. Iar aceasta, și numai aceasta, e ceea ce a dat ori ar putea da naștere unei *cârmuiri legitime în lume*²⁰.

Conchidem că este *nevoie de reglementarea unui nou **contract social** care să asigure că cetățenii rămân depozitarii suveranității, iar tehnologia avansată are menirea de a sprijini omenirea în dezvoltarea sa și să nu de a determina eliminarea libertății individuale, ca parte a ființei umane.*

²⁰ John Locke, *Al doilea tratat despre cârmuire. Scrisoare despre toleranță*, Ed. Nemira, București, 1999, p. 115.